

L I els altres cinemes, què?

Miquel Porter i Moix
Universitat de Barcelona

La ràfega de celebracions motivades pel centenari de "Le Cinématographe" ha provocat tot tipus d'activitats i d'enfocs però hi ha hagut zones o realitats filmiques que han quedat a l'ombra. El gran cinema-espectacle d'Europa i d'Amèrica del Nord ha estat objecte de visions i anàlisis retrospectives més o menys encertades, amb una certa tendència a primar els aspectes mítics per sobre dels estètics, l'anècdota per sobre de la categoria o les visions teòriques també per sobre de les pròpiament històriques.

Sigui com sigui, la celebració haurà estat poc universal, tant des d'un punt de vista de les geografia cultural com dels usos no estrictament lligats a les indústries i comerços de l'espectacle. Com s'ha celebrat el paper del cinema a l'Àsia Central? Quins estudis s'han publicat sobre les utilitzacions científiques de l'instrument cinematogràfic? Quin reconeixement s'ha fet del patrimoni documental –tan professional com no–, en tant que autèntic patrimoni de la Història i de les cultures mundials? Tots sabem que, avui per avui, la indústria i el comerç cinematogràfic es basen en les realitats del consumisme i de les lleis dels grans mercats. És lògic, doncs, que aquests sectors de producció i venda hagin fet una celebració interessada –i també interessant, per què no?– de les efemèrides, però hi ha sectors, com els universitaris per exemple, que tenien el deure d'ésser més conseqüents amb el que la cinematografia ha representat per al fer i el viure dels humans, des de finals del segle XIX fins al llindar del canvi de mil·lenni.

La categoria del cinema com a espectacle de masses no pot negar-se, però el mitjà ha estat utilitzat a bastament per d'altres comeses, amb uns rendiments almenys iguals, sinó superiors i fins, sovint, decisius. Moltes recerques nuclears i biològiques, astronàutiques o arqueològiques, de vulcanologia o de psiquiatria no haurien estat possibles sense el cinema i, malgrat ésser decisives, s'han quedat al calaix dels oblidats.

Però fins i tot a nivells d'espectacle, la majoria del cinema que s'ha fet al Món ha estat marginat o reduït a un simple testimoni que, precisament per la seva migradesa, augmenta encara aquesta visió parcial, reduccionista i alienadora de la realitat universal del fet fílmic.

Als darrers mesos, en un acord exemplar, el Departament de Cultura, a través de la Filmoteca de la Generalitat, i la Universitat de Barcelona –pel biaix de la Fundació Bosch i Gimpera– han permès que un grup d'estudiants

de tercer cicle d'Història de l'Art poguessin dedicar-se a la classificació de materials existents als arxius. Un atzar de feina ha fet que el lot de films examinats, procedents d'una donació desinteressada, fossin precisament científics. No és aquí el moment de fer-ne el catàleg però sí que resulta adient constatar la varietat i riquesa dels materials classificats i resulta trist que no hi hagi qui ho celebri: excel·lents especialistes de la micro i la macro-càmera, muntadors d'una virtuositat aclaparant i directors d'una eficàcia a tota prova, units al servei de les més diverses disciplines científiques i d'especialistes de nivell mundial han demostrat, amb envejable claredat, que el cinema no és només un instrument per a l'ocupació de l'oci. Com a eina de recerca, com a mitjà de constatació de resultats i com a arma didàctica, centenars de milers de kilòmetres de film científic-tècnic bé

"Primavera primerenca" (1963), de Xie Tieli.

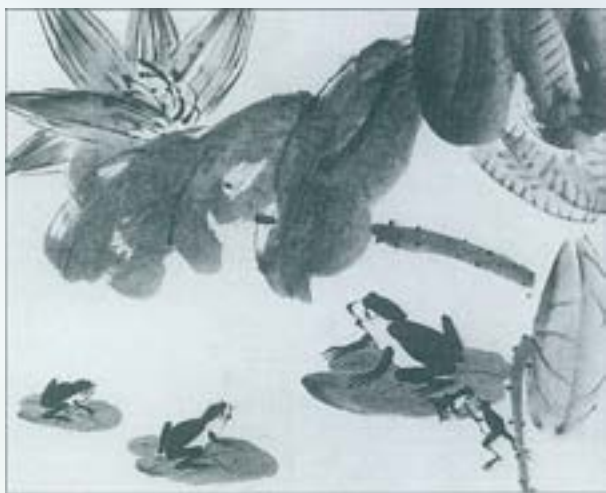
mereixerien el reconeixement de la societat a la qual han ajudat a ser.

Amb variants, també caldria recordar aquí tota una tradició de cinema industrial, amb aplicacions diverses sobre l'anàlisi de materials, dels processos de fabricació o en l'aprenentatge tecnològic. I no podem oblidar tampoc tota una branca, més abundant del que es pot creure a primera vista, de cinema didàctic aplicat a totes les matèries i tots els nivells de l'ensenyament. Precisament pel fet que molts d'aquests usos van ésser substituïts avui pels nous mitjans electrònics, valdria la pena d'historiar-los degudament quan encara s'hi és a temps.

En un altre ordre de coses, tampoc ha existit una justa valoració del que el propi cinema-

espectacle ha representat a nivells de cultura mundial. La Filmoteca, amb la seva programació del centenari, ha estat la única instància que, de manera tímida i modesta, s'ha preocupat per recordar que més enllà i més ençà dels USA i d'alguns països europeus, a tot el Món hi ha producció, per modesta que sigui, i que aquesta és el reflex d'unes situacions econòmiques, socials i culturals ben autèntiques.

De tots és sabut que els països blancs més rics i poderosos són "egocèntrics" i que tenen una tendència molt marcada a menysprear el que fan els altres, amb algunes excepcions i concessions als "exotismes". De totes maneres, aquest menyspreu de les cultures no-blancs arriba fins i tot a cultures blanques menys lingüísticament o políticament poderoses. Existeixen films sards, sicilians i friulians, n'hi ha d'occitans, bretons i alsacians, de galesos i escocesos, però, com seran coneguts pel públic si fins i tot cultures minoritàries però amb estat propi no aconsegueixen penetrar de manera suficient als mercats internacionals? Com un peix que es mossega la cua, les petites cultures han de produir en condicions difícils, i aquestes només podrien millorar si obtinguessin un mercat suficient. Per a aconseguir-ho haurien d'ésser conegudes però les majoritàries ja se'n cuiden prou de barrar-los el pas. Com la Castella del poeta, el món blanc occidental "*desprecia cuanto ignora*" i així civilitzacions senceres, productores massives de cinema, li resulten definitivament alienes. Quantes produccions de les cultures islàmiques arriben normalment i anualment a les pantalles catalanes? És que, del Magreb fins als "moros de Joló" filipins, no s'hi fa cinema? Tot al contrari! És que els països de l'Àsia Central –antics estats de la Federació anomenada "rusa" o repúbliques ex-soviètiques sobiranes com Turkmenistan, Tadjikistan, Kirguiztan i, sobretot Kazakstan i Uzbekistan– no existeixen, cinematogràficament parlant? És que l'enorme conglomerat del sub-continent Indi ha deixat d'ésser el major centre de producció cinematogràfica mundial? És que la potent Indonèsia o els nous "dragons" industrials

"Els capgrossos a la recerca de mamà" (1960), de Te Wei.

del sud-est asiàtic no utilitzen el cinema?

Preguntes semblants podrien fer-se respecte dels cinemes centre-americans, de l'àrea del Carib –inclosa Cuba–, i de la majoria de repúbliques d'Amèrica del Sud.

La resposta global resulta òbvia: hi ha un desconeixement quasibé total d'allò que fa cinematogràficament la gran majoria de la Humanitat. D'algunes d'aquestes procedències n'ha arribat i n'arriba només –i encara amb comptagotes– allò que, presentat i premiat a algun festival internacional, és donat a conèixer gràcies a ésser comprat i distribuït per alguna casa occidental o multinacional controlada des d'Occident. Val la pena de tenir present, però, que aquests països envien només als festivals allò que creuen que "pot tenir una sortida", que pot ésser més o menys ben entès des de fora del seu context estricte, contribuint indirectament a mantenir una inòpia sobre les autèntiques realitats. Tant és així que aquell comentarista o historiador, confiat en el poc que ha vist, que vulgui treure'n conseqüències o conclusions, és quasibé segur que s'equivocarà.

I no es tracta només de les possibilitats d'error en la interpretació de gestos, accions o metàfores, sinó de la mateixa comprensió de les formes utilitzades. Al llarg del temps, tant els ritmes com els sistemes de mostració han evolucionat de manera diferent, segons les mentalitats i les cultures i n'han derivat tradicions expressives diferenciades. Això passa per exemple amb les censures entre plans o seqüències i amb la durada o cadència de les mateixes, fins al punt que l'espectador occidental de l'actualitat, habituat al sistema de muntatge i continuïtat americans, difícilment suporta certes formes asiàtiques o africanes. Mentre en el primer cas es busca la quasi automàtica comprensió del que "passa", en el segon es pretén donar el temps per a la reflexió del que "significa".

Per a acabar aquesta melangiosa relació d'oblits o menysteniments, caldria recordar que més enllà del cinema professional i comercial n'hi ha hagut un altre, anomenat "amateur" o "no professional, amb una incidència suficient com per a justificar invents i fonamentar branques de fabricació d'aparells i de molts tipus de material fungible. Només cal recordar que la mort de Kennedy va ésser perpetuada per un afeccionat per fer comprendre la quantitat de material bàsic per a la història més autèntica de la Humanitat que rau a calaixeres i armaris privats, si no és que no ha estat destruït, com a fruit del menyspreu dels propis parents dels autors. A cent anys de distància, els responsables de la conservació de la cultura humana haurien de tenir la consciència d'aquest deure i les seves justificades admiracions per la Marilyn o per Hawks, Rossellini i altre parentiu d'aparador, dedicar-se, de manera científica i sistemàtica, al salvament de documents que "retraten", com mai havia estat possible, la veritat d'un període des dels dos costats del gran mirall del viure.